

Norsk Skogsfinsk Museum / Gruetunet Museum / Finnetunet N - 2256 Grue Finnskog

Grue Finnskog 5. juli 2002

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep.
0030 Oslo

Høringsuttalelse til NOU 2002:1 – Fortid former framtid; utfordringer i ny kulturminnepolitikk

Om vårt arbeidsområde

Gruetunet Museum og Finnetunet ble begge etablert i 1942. De to museene har de siste årene arbeidet med en konsolideringsprosess hvor de slår seg sammen til Norsk Skogsfinsk Museum.

Finnetunet og Gruetunet Museum er de to museer i Norge som arbeider mest aktivt og kontinuerlig med skogsfinsk kultur. Skogfinnene innvandret fra midtre og østre deler av Finland til Østlandets barskogstrakter på 1600-tallet. Skogfinnene har fra 1999 status som nasjonal minoritet i Norge.

De to gamle museenes primære geografiske arbeidsområde er Finnskogen og kommunene i Solør. Ettersom skogsfinsk kultur må sies å være dårlig dekket innen museer og kulturvern på Østlandet for øvrig, har vi de senere årene drevet feltarbeid i andre av bosettingsområdene på Østlandet. Gjennom 15-20 år har vi drevet et aktivt samarbeid med ulike miljøer i skogsfinske bosettingsområder i Sverige, og med Finland. I disse sammenhengene har vi gjennomført betydelige arbeider i feltdokumentasjon av skogsfinske bygninger i Sverige og Finland; spesielt røykstuer, badstuer og rier (røykovnsoppvarmede bygninger).

Ettersom Norsk Skogsfinsk Museum / Gruetunet Museum / Finnetunets hovedsakelige arbeidsområde er skogsfinsk kultur, vil de fleste av våre kommentarer være fra denne vinklingen.

Skogsfinsk kultur i Norge

Vi er svært enig i Stortingets vurdering om at dagens kulturminnepolitikk ikke er tilstrekkelig for å sikre vår felles kulturarv for framtiden. For skogsfinsk kultur ser vi at de organisatoriske endringer og tiltak som foreslås i NOU 2002:1 neppe alene vil bedre situasjonen og framtidsutsiktene for kulturminner for skogsfinsk kultur. Et hovedproblem er at ansatte i kulturvernmyndigheter og -byråkrati generelt har ytterst mangelfulle kunnskaper om skogsfinsk kultur og dens kulturminner. Dette gjelder på alle forvaltningsnivåer og i all geografi på Østlandet. Gjennom årene har vi gjort aktive, kunnskapsoppbyggende framstøt overfor kommuner, fylkeskommuner og statlige kulturvernmyndigheter. Kunnskapene og oppmerksomheten på skogsfinsk kultur "overlever" i myndighetene og byråkratiet bare inntil nye personer kommer i stillingene – da nivået faller tilbake til null igjen.

Skogsfinsk kultur har vært utbredt i ca 40 av Østlandets kommuner, fordelt på deler av 7 fylker; Hedmark, Oppland, Akershus, Østfold, Oslo, Buskerud og så vidt i deler av Telemark. En oppdaterende telefonrunde i 1998 til kulturvernavingdelingene i disse fylkeskommunene, viste at sentrale personer i kulturminnebyråkratiet i flere av fylkeskommunene ikke hadde kjennskap til den skogsfinske bosettingen innen sitt fylke.

Vi har gjort aktive informasjonsframstøt overfor NIKU, men føler at vi foreløpig ikke har lykket med å få en aktiv medspiller der. Dersom kulturminnevernet skal desentraliseres til kommunene, vil det etter vår oppfatning bli et mye dårligere utgangspunkt for forvaltning av kulturminnene fra skogsfinsk kultur. Det vil ikke være realistisk å forvente at kulturminnevernet i de aktuelle kommunene skal opprettholde et nødvendig og tilfredsstillende kunnskapsnivå om disse kulturminnene. Med skiftninger i bemanning, vil nok dette ikke engang være å forvente i Finnskog-kommunene i Solør. Når det ansettes personer som har vokst opp i andre geografiske områder, samtidig som skogsfinsk kultur (på linje med andre nasjonale minoriteter) ikke er noe tungt tema i undervisning ved utdannelseinstitusjoner, vil det måtte forventes at det i framtiden vil være tilsvarende vilkårlige kunnskapsnivå om disse kulturminnene som hva det er i dag.

Disse forholdene er en del av bakgrunnen for etablering av Norsk Skogsfinsk Museum. Fra de siste 25 års erfaring ser vi at unike skogsfinske kulturminner fremdeles går til grunne. Dette er kulturminner som med sin sjeldenhetsverdi både nasjonalt og internasjonalt ville hatt formell fredningsstatus dersom de hadde representert norsk kultur. I dag er ingen kulturminner fra skogsfinsk kultur vedtaksfredet. Til tross for status som nasjonal minoritet fra 1999, erfarer vi at forholdene ikke har endret seg merkbart. Til tross for at rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter fastslår retten til deltakelse (artikkel 15), har det foreløpig ikke lykket oss å få aksept for å være representert i sammenhenger hvor skogsfinsk kulturminnevern drøftes. Resultatet er at miljøer med minimale kunnskaper om emnet drøfter kulturvern og museumsutviklingen for skogsfinsk kultur. Dette skjer bl.a. innen museumsreformen.

Kulturelt mangfold og flerkulturelt mangfold

Vi er fornøyd med at NOU 2002:1 på flere steder understreker kulturelt mangfold, og vi regner med at det med dette menes mangfold av flere kulturer, og ikke bare mangfold innen norsk storsamfunns kultur. Vi tror det er viktig å være oppmerksom på at 'kulturelt mangfold' ikke nødvendigvis leses og oppfattes som *flerkulturelt* mangfold av personer som ikke har erfaring med flerkulturelt arbeidsområde. Vi er misfornøyd med at det tar så lang tid å få praktisk etterlevelse i offentlig forvaltning av rammekonvensjonen og etablering av nasjonale minoriteter. Innen museumsfeltet ble virksomhetskriteriet 'den flerkulturelle dimensjon' *tatt ut* av Kulturdepartementets rapporteringsrundskriv for museene i Norge på den tid da nasjonale minoriteter ble etablert.

Kunnskaper må hentes der kunnskapene finnes

Vi merker oss at NOU 2002:1 på side 88 (1. spalte) refererer at "*i de innspillene utvalget har mottatt om behovet for endringer, er det få som har uttalt seg om (...) kulturminner fra ulike nasjonale minoriteter*". Utvalget har med dette allerede gjort den erfaringen at storsamfunnets institusjoner og interesser ikke nødvendigvis har tanke for, kunnskaper om, eller interesse for de nasjonale minoritetenes historiske dokumentasjon og kulturminner. Dette er noe vi erfarer i vårt daglige arbeid; de fleste institusjoner tenker storsamfunnets kultur som sitt arbeidsområde. Dersom utvalget ville ha innspill på kulturminner fra nasjonale minoriteter, ville det måtte henvende seg til de institusjoner som arbeider med nasjonale minoriteters kulturminner. Vi erfarer at det fra en del virksomheter – spesielt etter 1999 – har blitt en mer aktiv bestrebelse på å *usynliggjøre* skogsfinsk kultur i ulike sammenhenger. Vi har bl.a. erfart at det i regionale

høringsuttalelser har blitt strøket eller omskrevet til feil, alle våre innspill om skogsfinsk kulturs kulturvernssituasjon og -behov.

I brev av 20. oktober 1998 sendte vi høringsuttalelse til forslag til enkelte endringer i lov om kulturminner. Her gjorde vi en grundig framstilling av situasjonen for de skogsfinske, faste kulturminnene, hvor vi konkluderte med at røykovnsfyrte bygninger burde gis automatisk vernestatus uavhengig av 1650-grensen. Våre vurderinger fra den gang er høyst relevant i dagens sammenheng, og vi medsender kopi av vårt brev av 29. oktober 1998.

Vi medsender også kopi av undertegnede's artikkel i tidsskriftet Solør-Odal nr 1, 2000; *Skogfinnene som nasjonal minoritet; Kulturvernstatus ved årtusensskiftet*. Artikkelen tar opp bl.a. de ulike problemer som knytter seg til å drive kulturminnevern innen skogsfinsk kultur.

Frivillige innsatser i kulturminnevernet

Så å si alle kulturminner som er bevart for skogsfinsk kultur, er bevart etter initiativ fra frivillige krefter. Landets største friluftsmuseum for skogsfinsk kultur, Finnetunet på Grue Finnskog, mottar kr 20.000 i årlig driftstilskudd fra Tilskottsordningen fra halvoffentlige museer. Gruetunet Museum med sine to stillinger mottar kr 459.000. Til sammen har disse to museene ansvaret for 138 bygninger. Museumsregionen Solør-Odal framsatte i januar 2002 forslag om å avbemanne Gruetunet Museum og bevilge kun kr 20.000 også til dette museet. Museets håndverkerstilling – som i dag er landets eneste med erfaring for skogsfinske bygningsspesialiteter – skulle ifølge forslaget ikke lenger finansieres av tilskottsordningens midler. Utsiktene for framtidig ivaretagelse av skogsfinske kulturminner er langt mer usikker i dag enn for 15 år tilbake. Dette har bl.a. årsak i *en langt mer aktiv motarbeidelse* av skogsfinske interessers behov i dag enn tidligere.

Museene Gruetunet Museum og Finnetunet har i tillegg til sine museumssamlinger, også drevet et svært aktivt kulturvernarbeid for kulturminner ute i marka. Dersom museene ikke hadde arbeidet med dette de siste 25 årene, ville mange sentrale kulturminner gått til grunne. Selv om det i flere sammenhenger er gitt bidrag fra ulike offentlige instanser, er det museene som har måttet bære den største økonomien. Ellers ville ikke disse kulturminnene overleve.

De fleste skogsfinske bosettingsområder har de siste hundre år vært fraflyttingsområder, og mange av dem er i dag uten helårs bosetting. Med de fleste bygninger ute av økonomisk bruk, skaper dette en situasjon der det er urimelig å pålegge eiere kostnaden med å restaurere og vedlikeholde bygninger som samfunnet ønsker skal overleve. Det må bli en tydelig konsekvens mellom det offentliges verneargumentasjon og økonomisk oppfølging.

Kulturminner i Statens eie

Statsskog er stor grunneier på Finnskogen og eier både enkeltbygninger og flere bygningsmiljøer av høy verneverdi. Museene har måttet bruke betydelige midler til restaurering og vedlikehold av flere av Statsskogs bygninger for at disse skal kunne overleve. Midt på 1980-tallet gikk anslagsvis kr 250.000 av offentlige restaureringstilskudd til skogsfinske bygninger på Finnskogen til å restaurere Statens egne bygninger. Etter restaurering er vi skuffet over Statsskogs håndtering av enkelte av de mest verdifulle bygningene. En av de mest alderdommelige skogsfinske 1700-talls røykbadstuene i Norge ble restaurert av Gruetunet Museum i denne perioden. Etter restaureringen har Statsskog leid ut badstua til en Jeger- og fiskerforening som bruker den til lager av materiell (fiskekuper og lignende) og garasje og vedlikeholdsverksted for sin snøskooter. Argumentasjonen er at kulturminner må kunne brukes. I dette tilfellet kan ikke kulturminnet lenger brukes som opplevelse av den

bygningstypen det er og den funksjon den har hatt. Den økonomiske bruken har vunnet over bruken som kulturminne.

Statsskog er eier av garden Abborhøgda på Varaldskogen. Dette er ett av de 12 høyest prioriterte kulturlandskap i nasjonal registrering av verdifullt kulturlandskap i Norge (1994). Museene i Solør-Odal med Gruetunet Museum som ansvarlig har inngått leiekontrakt med Statsskog for hele eiendommen med bygningsmiljø og kulturlandskap. Gruetunet Museum har drevet skjøtsel av kulturlandskapet siden 1989. I kontrakten har Statsskog forbeholdt seg rett til å trafikkere over innmarka ved uttak av tømmer fra omgivende skogarealer. Det lyktes oss ikke å få så stor forståelse for verneekvalitetene i ett av de 12 mest verdifulle kulturlandskap i Norge at det vil hindre Staten selv i å påføre landskapet lassbærer-traseer med halvmeterdype hjulspor over blomsterenga. Møter med både fylkeskommunen og fylkesmannen klarte ikke å hevde verneekvalitetene tilstrekkelig til å hindre hjemmel til en slik skadepåføring i framtiden. Abborhøgda vil kunne være egnet for vedtaksfredning som kulturmiljø. Det at Staten er eier, gjør at fredning neppe anses nødvendig. Det at Staten ikke har en enhetlig politikk via alle sine avdelinger, utgjør – slik vi har beskrevet det her – en reell risikofaktor for flere av de mest verdifulle kulturminnene for skogsfinsk kultur.

Ut fra våre erfaringer ville vi i NOU 2002:1 gjerne ha Landbruksdepartementets rolle tyngre understreket innen kulturminnefeltet.

Koplingen kulturminnevern og økonomiske næringsinteresser

Vi merker oss at det i flere sammenhenger i NOU 2002:1 ønskes lagt til rette for kulturminnenes bruk i næringsmessig økonomi. Vi er ikke motstandere av at kulturminnene skal kunne gi avkastning. Vi ser imidlertid av utviklingen gjennom 25 år innen storsamfunnets interesse for skogsfinsk kultur, at næringsaspektet ofte snor seg fram i første rekke. Flere seminarer arrangert for offentlige midler hadde i utgangspunktet som formål å drøfte kulturvernsituasjonen for skogsfinsk kultur. I praktisk gjennomføring ble programmet omformet til å omhandle nærings- og reiselivsutvikling for området. Skogsfinsk kultur har i seg selv en attraktivitet og et besøkspotensiale. Dermed blir svært mange arrangement og møteplasser vinklet av politikere og byråkrater som ser disse interessene, og som regner med at sikring av selve attraksjonene/kulturminnene allerede er gjort, eller at det er andre som tar seg av dette. Næringsutvikling vil ha massiv oppslutning i dagens samfunn. Økonomisk påkostning på kulturminnevern ses ikke som en investering i denne typen næringsutvikling. Vi savner en tyngre understrekning av denne investeringssiden som en prioritert nødvendighet i de fleste sammenhenger der NOU 2002:1 drøfter kulturminnenes næringsmessige potensial.

Manglende verdistatus

Storsamfunnet har fremdeles ikke uttalt noen prinsipiell verdistatus for kulturminner i tilknytning til skogsfinsk kultur. Når ingen av disse kulturminnene har formell vernestatus, oppfattes dette lett som et signal om at ingen av de skogsfinske kulturminnene i Norge har status på nasjonalt nivå. I virkeligheten er disse kulturminnene av stor internasjonal verdi og betydning, ettersom de må ses i sammenheng med kulturminnesituasjonen i skogsfinske og finsk-ugriske kulturer i Sverige, Finland, Estland og Russland. For å se kulturminnene i dette perspektiv, trengs grundige kunnskaper om de kulturelle situasjoner i disse andre nasjonene. Slike kunnskaper finnes ikke hos norske kulturminnevernmyndigheter, og dermed blir statussituasjonen for de skogsfinske kulturminnene i Norge fremdeles flytende. Dette er en situasjon som ikke kan fortsette.

Dette er ett av de aspekter som er grundig drøftet som bakgrunn for etableringen av Norsk Skogsfinsk Museum. Vi vurderer, ut fra erfaring, at det vil være urealistisk å forvente at

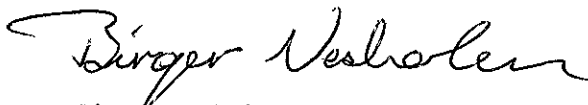
offentlig forvaltnings kulturminnevernmyndigheter skal ha tilstrekkelig løpende og oppdatert kunnskap om skogsfinsk kultur i alle de byråkratier hvor dette vil være relevant. Derfor vil det være nødvendig å gi Norsk Skogsfinsk Museum en formell status i kulturminnevernet for skogsfinsk kultur i Norge. Vi ser at dette formodentlig vil kunne være den eneste institusjonen som holder seg oppdatert med de kunnskaper som er nødvendig for å fungere som kompetanse- og rådgivende institusjon innen det totale skogsfinske område i Norge. Det er logikk i at behovet for skogsfinsk kulturminnevern har parallellitet til prinsipper som har utviklet seg for samisk kultur. Vi medsender '*Sluttrapport med anbefalinger fra Arbeidsgruppen for Norsk Skogsfinsk Museum*' (november 2001) som gir mer bakgrunn og informasjon om dette.

Mangel på vilje?

Vi har møtt motarbeidelse i ønske om å drøfte muligheten for at de skogsfinske kunnskapsmiljøene skal håndtere kulturminneinteressene for skogsfinsk kultur. Ønske om møte i forumet 'Musea i Solør-Odal' for å drøfte grenseoppgang mellom norskbygden og skogsfinske interesser ble avvist i februar i år. Når det gjelder de nasjonale minoritetenes kulturminner, er det ingen selvfølge av verken minoritetenes institusjoner eller minoritetenes frivillige krefter skal kunne få delta mer aktivt i kulturminnevernet. Ulike interesser i storsamfunnet har sine egne interesser for styring, prioritering og utnyttelse av minoritetens kulturminner. Dette er mekanismer som er kjent i de fleste samfunn av majoritet- og minoritetskulturer. Det gjenstår at norsk offentlig forvaltning oppdager realiteten av at disse mekanismene er høyst aktive fremdeles i dag overfor de gruppene som nå har fått status som nasjonal minoritet. For de skogsfinske interessene har disse motarbeidende mekanismene tiltatt det mangedobbelte i styrke etter 1999. Det at offentlig forvaltning ikke tar et oppgjør med disse mekanismene, fungerer som en legitimitet for at storsamfunnets styring og kontroll av minoriteters deltakelse og behov kan opprettholdes med tradisjonelle midler.

Det synes som om NOU 2002:1 med flid har unngått å benytte begrepet 'identitet' i sammenheng med kulturminner. Kulturminnenes funksjon som viktige deler av et identitetsgrunnlag og som identitetsskapende linker til historie og tilhørighet, er noe som både føles og erfares av minoriteter. Det at begrepet identitet i løpet av de siste par årtier har blitt et problematisk begrep som man ikke lenger forstår innhold og mening i, tror vi forteller noe om det norske storsamfunnet.

For museene

Birger Nesholen
Museumsbestyrer

VEDLEGG:

- Brev av 20. oktober 1998 fra Gruetunet Museum til Miljøverndepartementet:
Høringsuttalelse til forslag til enkelte endringer i lov om kulturminner.
- Artikkelen *Skogfinnene som nasjonal minoritet; Kulturvernstatus ved årtusenskiftet* av Birger Nesholen; fra tidsskriftet Solør-Odal nr 1, 2000
- *Sluttrapport med anbefalinger*, fra Arbeidsgruppen for Norsk Skogsfinsk Museum. Rapport nr 2, Norsk Skogsfinsk Museum, november 2001.

Kirkenær 29. oktober 1998

Det Kongelige Miljøverndepartement
Postboks 8013 Dep.
0030 Oslo

Høringsuttalelse til forslag til enkelte endringer i lov om kulturminner

Deres ref.: 97/3230- BFK/TLa

Vi konstaterer at høringen gjelder forslag til **enkelte endringer** i kulturminneloven, og det er disse endringsforslagene det bes om merknader til. De endringene som er foreslått gjør det imidlertid aktuelt for oss å vurdere og påpeke de konsekvenser som disse endringene vil ha for en spesiell utsatt kategori av kulturminner; **kulturminnene fra den skogsfinske innvandringskulturen i Øst-Norge.**

Situasjonen har hittil vært at disse kulturminnene både på grunn av sin tidsmessige alder og på grunn av manglende særskilt oppmerksomhet, har falt mellom de fleste stoler i mer formell beskyttelsessammenheng. De foreslåtte endringene vil i realiteten ikke bidra til å gi disse kulturminnene noen større beskyttelse eller oppmerksomhet. Vi ser det slik at intensjonen med de foreslåtte endringene også burde kunne fange opp denne gruppen av kulturminner, men at de fremdeles vil falle utenom de fleste stoler.

I denne høringssammenhengen har vi hatt kontakt med kulturvernadministrasjonene i fylkeskommunene Hedmark, Akershus, Oppland, Buskerud og Østfold. Enkelte av fylkeskommunene vil formodentlig omtale kulturminner etter finnekulturen spesielt, mens for andre kom vår henvendelse for sent i prosessen til at det ble mulig å få med hensynet til skogsfinske kulturminner. Alle fylkeskommunene ser det imidlertid, etter vår oppfatning, svært relevant å få en større oppmerksomhet og status for denne kategorien av kulturminner.

Når kulturminneloven nå skal gjennom hele det formelle apparatet for endringer, ser vi dette som en egnet anledningen til å ta opp og påpeke situasjonen for kulturminnene etter den skogsfinske kulturen.

Oppsummering av vår uttalelse

- Den skogsfinske kulturen har flere spesielle bygningstyper som er unike blant de samlede kulturminner i Norge, og som i dag er så sjeldne at de bør ha både nasjonal og internasjonal oppmerksomhet i bevaringssammenheng.

- Det eksisterer fortsatt en del bygninger av disse spesielle og alderdommelige bygningstypene ute i skogsfinske bosettingsområder.
- Disse bygningene har hatt liten oppmerksomhet fra kulturminneforvaltningers side i vernesammenheng hittil. Ingen av disse er fredet.
- Det fleste av disse spesielle bygningene er allerede borte, mens et stort antall av de fremdeles eksisterende er truet av forfall / riving eller er ombygget og "usynlige" slik at de lett vil kunne forsvinne uten at det sikres dokumentasjon og/eller bestrebelser på bevaring.
- De senere års voksende interesse for den skogsfinske kulturens historie har skapt en ny trussel mot tufter og bygningsruiner etter disse spesielle bygningstypene. For de første ca. 150 år etter innvandringen eksisterer i dag ingen bevarte bygninger. Tufter og bygningsruiner er derfor det eneste framtidige forskningsmaterialet for den eldste tidens bygninger. De bygningstufter som i dag eksisterer i Norge, vil nesten eksakt ha en datering fra 1650 og senere.
- Et stort antall av de bygninger som eksisterer i dag er bygget etter 1850, mens de er bygget i samme teknikk og tradisjon som i eldre tid og vil derfor ha samme verneverdi som om de hadde vært eldre.
- Den skogsfinske kulturen har hatt flere bygningstyper som langt fram i tid har vært bygget etter svært gamle og alderdommelige prinsipper og teknikker. Når det i dag er så få bygninger igjen av disse typene, og når tradisjonene har vært tradisjonell alderdommelige så lenge bygningstypene ble bygget, er det relevant å sikre vern av bygningstypene, uavhengig av konkret alder på de enkelt bygninger.
- **Vi foreslår å innføre vern av visse kategorier bygninger og bygningsminner etter finnekulturen ut fra teknologisk avgrensning og kriterier, uavhengig av alder.**
- Den skogsfinske kulturen får i 1998 formell status som nasjonal minoritet i Norge, etter Europarådets konvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Med ratifikasjon av konvensjonen forplikter Norge seg bl.a. til å bidra til vern av denne minoritetens kulturarv, bl.a. ved å fremme de vilkår som er nødvendig for at minoriteten skal kunne bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, tradisjon og kulturarv (artikkel 5). De mest spesielle bygningstypene i den skogsfinske kulturen vil være helt sentrale i denne sammenhengen.

Jeg ser muligheten for at dette emnet kanskje kan skape grunnlag for en ekstra, begrenset høringsrunde til relevante institusjoner, og vi finner det derfor relevant å gi en mer omfattende bakgrunn for kulturen og kulturminnene, og en grundigere drøfting og argumentasjon for vårt forslag.

Gruetunet Museums bakgrunn i sammenhengen

Gruetunet Museum har arbeidet aktivt og systematisk i mer enn 20 år med dokumentasjon av den skogsfinske kulturen i Sør-Norge, og museet er i flere sentrale museumsutredninger pekt på som det museum som burde få en mer formell status som ansvarsmuseum for denne minoritetskulturen i Norge (Norges Museumsforbund/NKKM 1986 (Strukturering av det norske museumsvesen, side 59), NOU 1996:7 (Museum. Mangfold, minne, møtestad, side 66) og Hedmark fylkeskommunes høringsutkast til fylkesdelplan for kulturvern 1998-2001, del 2; museer, side 19).

Som en betydningsfull del av museets arbeid er det siden midt på 1970-tallet nedlagt betydelige innsatser i bygningsdokumentasjon av den skogsfinske kulturens mest spesielle bygningstyper, og dokumentasjonsarbeidet omfatter også ruiner og tufter etter disse bygningene. Museet har i

dag et av Skandinavias største dokumentasjonsarkiver for de fremdeles eksisterende karakteristiske bygningstypene i Norge og Sverige fra denne skogsfinske kulturen.

Gruetunet Museum har i mer enn 20 år systematisk samlet litteratur og annen dokumentasjon for hele den skogsfinske bosettingen i Sør-Norge. Dette omfatter deler av fylkene Hedmark, Akershus, Oppland, Buskerud og Østfold. Museet har også drevet et omfattende feltarbeid på bygninger og bosettingsruiner i mange av finnebosettingsområdene på Østlandet, i finnebosettingsområder i Sverige, samt i midtre og østre deler av Finland. Deler av dette arbeidet er støttet av offentlige instanser, bl.a. Norsk-finsk kulturfond.

Gruetunet Museum har gjennom 20 år drevet et aktivt bygningsvern på Finnskogen for bygninger fra den skogsfinske kulturen. Tilsammen er rundt 100 bygninger berget/satt istand på opprinnelig sted. Dette arbeidet er i perioder støttet av Norsk kulturråd, Riksantikvaren, Hedmark fylkeskommune og enkelte kommuner.

Den skogsfinske kulturen i Sør-Norge

For å sette de aktuelle kulturminnene inn i en større historisk og geografisk sammenheng, omtaler vi i korte trekk den skogsfinske kulturelle bakgrunnen, som argumentasjon for at kulturminnene bør gis spesiell oppmerksomhet i vernesammenheng.

Finsk-ugriske kulturer

Den skogsfinske kulturen på Østlandet er en finsk-ugrisk kultur med nært historisk fellesskap med beslektede kulturer i Sverige, Finland, Estland og Russland - bl.a. folkegrupper som vepsere, votere, udmurti, mari og mordvinere. Når det gjelder enkelte kulturhistoriske elementer er det også nært slektskap med kvensk og samisk kultur. Finsk-ugriske kulturer har i dag flere felles organisasjoner. I Estland ble "The Fenno-Ugria Foundation" etablert allerede i 1927. Den Sovjetiske okkupasjonen stoppet denne virksomheten, men den ble startet opp igjen i 1991. I Estland er "The International Infocenter for Finno-Ugrian Peoples" etablert på 1990-tallet med støtte fra UNESCO. Internasjonalt fungerer bl.a. "The Consulting Committee of Finno-Ugric Peoples". I Skandinavia har nettverksorganisasjonen FINNSAM (Finnbygder i Samarbeid) arbeidet aktivt siden første på 1990-tallet.

Bakgrunn for den skogsfinske kulturen i Sør-Norge

Finnene på Østlandet stammer fra en omfattende ekspansjon av den skogsfinske kulturen i midtre og østre deler av Finland i perioden 1550-1650. Denne etniske gruppen kalles 'skogfinner' (metsäsuomalaiset) også i Finland, og skiller seg historisk - i stor grad både i opphav og kulturinnhold - fra finnene i Finland forøvrig.

Samtidig med utvandringen til Skandinavia fra slutten av 1500-tallet, utvandret store antall også i andre retninger - bl.a. til Tver og Ingermannland i nåværende Russland. Fra Skandinavia utvandret allerede i første halvdel av 1600-tallet finner videre til Amerika (Delaware / Nya Sverige som på den tiden ble svensk koloni).

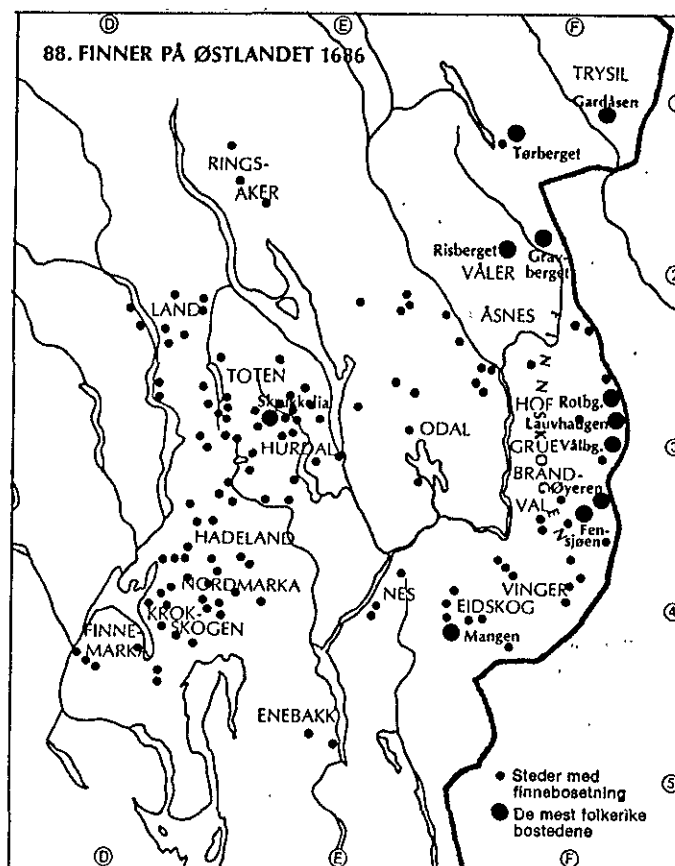
Til Sverige startet innvandringen på midten av 1500-tallet og store deler av de midtsvenske barskogstraktene - bortimot 200 svenske socknar - fikk bosetting av finner. Spesielt stor ble bosettingen i Värmland.

Bosettingen i Norge

De første finnene på norsk side er oppgitt til midten av 1620-tallet, men ut fra de mer formelle arkivdokumenter ser bosettingen ut til å ha kommet i gang for fullt fra slutten av 1630-tallet. Det egne finnemantallet i 1686 viser noe over 1.200 finner i Sør-Norge. Antallet kan ha vært noe større. På Østlandet kom de største bosettingsområdene i deler av de nåværende fylkene Hedmark, Akershus, Oppland, Østfold og Buskerud. Mer enn 40 østnorske kommuner fikk finnebosetting (kommuneinndelingen på 1920-tallet). Finnene fortsatte svært mange av sine kulturtradisjoner fram til rundt siste århundreskifte. På 1860-tallet anslås antallet av finner bare i det norsk-svenske Finnskog-området til ca. 40.000 (Gottlund).

Skogfinnene var en svedjebrukskultur som bosatte seg i barskogstrakter med en nisjenæring uten nevneverdige konflikter med allerede eksisterende bosettinger på sedimentområder. Dette forklarer bosettingsmønsteret i Skandinavia. Skogfinnene utvandret for å kunne fortsette sin tradisjonelle kultur, og fortsatte derfor sine gamle tradisjoner i f.eks. byggeskikk.

De administrative grensene mellom kommuner, fylker og nasjoner gikk i hovedsak gjennom bosettingsløst skogsterreng. En rekke østnorske bygder, kommuner og regioner fikk "finnemarker" eller "finnskoger" i sine skogkledde utkantområder. Det er typisk for de fleste "finnemarker" at de fremdeles ligger i administrative grenseområder. Store deler av disse finnemarkene har vært fraflyttingsområder de siste hundre år, og kulturminnene ligger i dag i skogsterreng/utmark.

Ovenstående kart gir en skjematisk framstilling av 1600-tallets finnebosetting på Østlandet, basert på finnemantallet i 1686.

[Kart nr. 88: Finner på Østlandet 1686. - I: "Norsk historisk atlas" av Rolf M. Hagen. - Cappelen forlag, 1980.]

En reliktkultur av internasjonal verdi

Den skogsfinske kulturens innhold stammer i utgangspunktet fra utvandringsområdet i Finland på 15-1600-tallet. Som for mange andre ekspanderende / koloniserende / utvandrede kulturer rundt om i verden, har den skogsfinske kulturen i Skandinavia - ute i periferien av ekspansjonen - blitt en reliktkultur, der mange gamle historiske tradisjoner i større grad er bevart som kulturelle relikter i en mer alderdommelig form enn hva de er bevart i utvandringsområdet. De ulike bosettingsområdene etter ekspansjonen har utviklet seg under ulike forutsetninger og påvirkninger fra omkringliggende kultur - noe som har utviklet de ulike reliktområdene i ulike retninger. Dette gjør finnebosettingsområdene på Østlandet til viktige og verdifulle ressursområder for historisk dokumentasjon og vern av viktige aspekter for både den skogsfinske kulturen spesielt, og for finsk-ugrisk kultur generelt.

I kulturminnesammenheng er den faktiske situasjon at det i dag f.eks. er bevart flere intakte røykstuer på opprinnelig sted i Skandinavia enn hva det er bevart på opprinnelig sted i Finland.

Finnekulturen har dels gjennomgått utvikling av sitt eget innhold, og dels tatt opp i seg elementer fra skandinavisk kultur til ulike tider. Disse forhold tilsammen har skapt en unik kultur som et konglomerat av impulser fra ulike opphav. Som et resultat av dette er det også skapt helt nye kulturelementer og kulturminner som ikke finnes verken i finsk eller skandinavisk kultur.

Kulturminnene etter den skogsfinske kulturen

De ulike finnebosettingsområdene på Østlandet har hatt ulik utvikling og har i ulik grad og til ulike tider utviklet seg i retning av norske byggetradisjoner. Mange bygningstyper av kategorien uthus / økonomibygninger har tidlig fått skandinavisk påvirkning og utforming - dels som resultat av utviklingen av jordbruket, og dels som resultat av bygningenes forholdsvis korte omløpstid. Også i en del av disse bygningene finnes bygningstekniske elementer med bakgrunn i den østlige tradisjonen. Mange av finnekulturens bosettingsområder på Østlandet har eksistert i marginale jordbruksområder i forhold til mulighetene for å henge med i den landbruksmessige utviklingen. Dette har bidratt til at mange av de mest typiske finnebosettingsområdene også har vært områder med dramatisk stor nedleggelse og fraflytting de siste hundre år. Mange bygnings- og driftsmiljøer har i disse sammenhengene blitt "hengende etter" i utviklingen, på et for oss i dag alderdommelig utviklingsnivå. Mange gardsmiljøer og økonomibygninger i tilknytning til skogsfinske bosettingsområder er derfor alderdommelige og interessante i vernesammenheng, men de vil ikke være så entydige å definere til skogsfinsk kultur.

Av finnekulturens bygningstyper er det **røykstuer, badstuer og rier** som har vært helt spesielle. Dette er alle bygninger som varmes med røykovnsteknikk - store steinovner uten skorstein, der røyken fra ovnen velter ut i rommet før den ledes ut gjennom en trekanal i innertaket, eller siver ut gjennom glugger og sprekker i innertak og vegger.

Røykstua

Denne østlige varianten av røykstuer har samme hovedprinsipp som den middelalderske røykstova på Vestlandet og i Nord-Norge, men er byggeteknisk og funksjonell langt mer utviklet, spesialisert og varmeeffektiv. Det ble på Finnskogen bygd røykstuer fram til slutten av 1800-tallet, og de siste røykstuene var i regulær bruk som bolighus på Finnskogen til på 1950-60-tallet. Et stort antall av de røykstuer som fremdeles står igjen er bygget i andre halvdel av 1800-tallet. Spesielt på 1860-tallet ble det bygget mange røykstuer. Fra opptegnelser av lærer

og kirkesanger Ole Qvale på Grue Finnskog har vi opplysninger om at i 1868 var 71 av 74 bebodde hus på søndre Finnskogen røykstuer. Mens han oppgir at det i 1888 var 57 røykstuer av 83 bebodde hus i samme område. Etter dette gikk "fornorskningsprosessen" over til "moderne" bomiljø ganske raskt videre; røykovnene ble kastet ut og interiørene panelt og modernisert. En rekke røykstuer ble revet og erstattet med nye, moderne bolighus. I store deler av de mer vestlige bosettingsområdene på Østlandet foregikk denne prosessen enda tidligere.

Røykstuer i dag

I dag finnes det på Østlandet bare to intakte gamle røykstuer igjen med røykovnen bevart. Begge disse er på Grue Finnskog. I tillegg kan regnes to kombinasjonsbygninger med varianter av røykstueovner. Tre røykstuer er flyttet til museer, men ovnene i disse er selvfølgelig rekonstruert, med mangelfull dokumentasjon for hvorvidt de er gode kopier av originalen. Av fremdeles eksisterende røykstuebygninger ute i felten som nå er ombygd og modernisert og som derfor stort sett er "usynlige", finnes i alt ca. 25-30 stykker. Ingen av disse bygningene har formell vernestatus. Røykstuebygninger er revet og tilintetgjort så sent som på 1960-tallet, og manglende formelle muligheter til pålegg om vern av denne bygningstypen har gjort at røykstuebygninger som var i forholdsvis god teknisk stand for 15-20 år siden, har stått takløse og råtnet de siste ti år, og lar seg i dag ikke lenger berge.

Mange av disse bygningene er i dag fremdeles i bruk, permanent eller som fritidshus. Uten formell, definert vernestatus for denne bygningstypen er det vilkårlig hva som kan skje med bygningene. Selv én av røykstuene i offentlig eie har de senere årene blitt påført innvendige ombygginger/moderniseringer som ikke burde vært gjort.

De eldste røykstuene som er bevart i Skandinavia er etter vår nåværende oversikt, fra andre halvdel av 1700-tallet. Det eksisterer ingen bevarte røykstuer fra de første 150 årene av bosettingen i Skandinavia. Dette gjør at bygningsruiner og tufter etter røykstuer har overmåte stor verdi som framtidig dokumentasjons- og forskningsmateriale. Slike tufter vil kunne finnes i alle finnebosettingsområder på Østlandet, og helst på steder hvor bosettingen har opphørt og området vokst igjen med skog. De finnes derfor i dag som kulturminner i skog. I registreringssammenheng viser det seg at registratorer som oftest har for liten kunnskapsmessig bakgrunn for å vurdere, eller i det hele tatt komme på tanken, om muligheten for at en hustuft kan være av denne kategorien kulturminner. Mange slike tufter kan derfor lett være feiltolket på grunn av manglende kunnskaper, eller på grunn av manglende oppmerksomhet på den skogsfinske kulturens eksistens og utbredelse i området.

Badstua / røykbadstua

Skogfinnene hadde badstuebad-tradisjon med bruk av røykbadstue. Badstuebad-tradisjonen har holdt seg på enkelte gardar på Finnskogen i Hedmark helt til våre dager, selv om tradisjonen allment begynte å gå ut på slutten av 1800-tallet. Badstuebad-tradisjonen gikk ut tidligere i vestlige bosettingsområder på Østlandet. Badstuetradisjonen var et svært viktig element i den skogsfinske kulturen, og var også et bærende element for større komplekser av kulturtradisjoner. I eldre tid hadde hver gard, eller hver grend, sin badstue. Badstuebad-skikken i skandinavisk tradisjon gikk ut av bruk i middelalderen. De skogsfinske bosettingsområdene har derfor hatt en kulturtradisjon som i skandinavisk sammenheng kan ses på som svært alderdommelig. Bygningsteknisk og funksjonsteknisk var det hos skogfinnene i prinsippet ingen endringer i badstuetradisjonen i tiden fra 1600-tallet og fram til i dag.

Badstuer i dag

De fleste røykbadstuer i finnebosettingsområder har i løpet av de siste hundre år forsvunnet. De fleste av de badstuene som fremdeles eksisterer er enten tatt i bruk til andre funksjoner - og dermed ombygget/reduisert interiørmessig - eller står i forfall og svært dårlig forfatning. Røykbadstuer skal fyres til en svært høy temperatur i røykovnen - noe som medfører risiko for branntilløp. Mange badstuer har brent ned i slik brukssammenheng. I Finland, der badstubadtradisjonen fremdeles lever med samme styrke, er det nettopp på grunn av den permanente bruken og den høye brannrisikoen, ikke bevart så svært mange gamle røykbadstuer. På norske Finnskogen eksisterer det i dag flere 1700-talls badebadstuer, og dette er derfor bygninger med stor sjeldenhetsverdi og stor internasjonal verneverdi. Disse er også bygninger som tidligere ble karakterisert som alderdommelige "røykstue-badstuer".

Få av badstuene på norske Finnskogen er idag intakte med lave og røykovn. Antallet intakte er mellom fem og ti stykker - avhengig av hvordan man regner i forhold teknisk tilstand og realismen for hvor mange som kommer til å overleve. Av badstuebygninger totalt - inkludert ombygde og med redusert interiør - finnes det i dag bare 25-30 stykker igjen. I tillegg er to røykbadstuer flyttet til museer - den ene av disse er ikke av de typiske, gamle badebadstuene.

Badstuene lå på grunn av brannfaren oftest i utkanten av gardstunet, eller endog et stykke utenfor gardstunet. Mange tufter etter badstuer vil av denne grunn kunne forbli uoppdaget av en registrator uten kjennskap til finnekulturens tradisjoner. Røykovnen i en badstue er av typen 'kiuas' (røysovn murt uten bindemiddel), og disse beholder bedre konstruksjonen over lenger tid i en bygningsruin og hustuft enn røykstueovner (savu-uuni) murt med leire som bindemiddel. Badstuetufter i skogbevokst område vil på grunn av skogavfall og overvoksende vegetasjon stille enda større utfordringer til en registrators kunnskaper og innsikt for å "avsløre" kulturminnet som annet enn en steinrøys eller et skandinavisk ildsted.

Vi har konstatert i felten i Akershus at flere røykovner av badstuetypen er ødelagt de siste årene av historieinteresserte personer, i nysgjerrighet etter å finne ut om "steinrøysa" er en røykovn eller bare en vanlig steinrøys. Dokumentasjonsverdien i slike ødelagte røykovner er selvfølgelig etter dette redusert til nesten null. Med den nye interessen for finnekultur som har vokst fram de siste 10-15 årene, utgjør slik tankeløs framferd en av de store trusler mot svært viktige kulturminner etter finnekulturen - spesielt i vestlige bosettingsområder der det ikke eksisterer så mye annen dokumentasjon i form av eksisterende bygninger.

Skogbruket er også en vesentlig trussel mot denne kategorien av kulturminner ettersom disse tuftene i dag ofte ligger i skogsmark - enten gammel skogsmark eller på gjenvokst, gammel innmark. Maskinelt skogbruk på vinterstid vil selvfølgelig lett rasere slike ovner. Biomassen fra nedrånede tømmerbygninger skaper god bonitet for spesielt gran. Ofte vokser det derfor nettopp graner på hustuftene.

Tradisjonen for bruk av røykbadstue har de siste 10 årene fått en revitalisering på Finnskogen. I tillegg til at det er bygd flere nye røykbadstuer, er bruken av flere gamle røykbadstuer tatt opp igjen. Bruken av de gamle røykbadstuene til bading representerer en reell trussel mot disse bygningenes overlevelse - på grunn av brannrisikoen, forbundet med mangelfulle kunnskaper / erfaringer i håndtering av oppvarmingsteknologien. De siste 10 årene har det vært minst fire branntilløp i røykbadstuer på Finnskogen, og én av de gamle, verneverdige har brent ned til grunnen. For å sikre overlevelse av de mest verdifulle badstuene, må det sikres hjemmel til begrensning eller regulering av bruken av disse.

Ria (tørke- og treskehus, primært for svedjerug)

Ria er utformet i sammenheng med behovet for tørking og tresking av de store avlingene av svedjerug, og gjennom finneinnvandringen ble denne spesielle bygningstypen innført i Skandinavia. Svedjerugen ble tørket på bandet før treskingen, mens korn i skandinavisk landbruk, prinsipielt - dersom det var nødvendig - ble tørket i badstua etter treskingen. Landbruksmyndighetene i Norge og Sverige drev på 1700- og 1800-tallet kampanjer for å få norske og svenske bønder til å bygge slike tørkerier, og dermed bli mer uavhengig av værforholdene for å berge kornavlingene på høsten. Riene ble ofte bygget ved svedjene ute i skogen, og kunne senere bli utgangspunkt for permanent bosetting og gardsetablering. Ute ved svedjene kunne riene også dekke bofunksjoner i onnene i svedjen, og eldre svenske forskere regner ulike typer av rier, deriblant "bostadsrior". Riene gikk tidlig ut av bruk i norske finnebosettingsområder, og bygningene fikk ingen ny funksjon som gjorde at de overlevde - endog ikke i ombygd tilstand.

Riene varmes med røykovner av noe tilsvarende type som i røykbadstua.

Rier i dag

I dag eksisterer formodentlig ingen intakt riebygning ute i felten i noe finnebosettingsområde i Norge. Vi kjenner heller ikke til noen bygning som i vesentlig grad inneholder rie i ombygd form. Sannsynligvis eksisterer det i dag bare et par bygninger på hele Østlandet som har elementer av tidligere rier, eller der tradisjonen forteller om bruk som rie. To rier er flyttet til museer, men ingen av disse er komplette eller typiske, funksjonsdyktige rier. På svensk side av Finnskogen eksisterer i dag kun én intakt rie.

Bygningsruiner og tufter etter rier er på grunn av mangel på eksisterende bygninger av enda større verdi enn badstuer og røykstuer. Tufter etter denne bygningstypen kan være enda mer problematisk å konstatere og identifisere, ettersom de i stor grad kan finnes i utmark i tilknytning til gjenvokste, tidligere arealer av svedjer. Det er generelt lite kjennskap til denne bygningstypen hos f.eks. feltregistratorer - noe som kan ha ført til at ombygde rier ikke er oppdaget f.eks. i SEFRAK-registreringen.

Ute i utmark kan rieovnene stå igjen - enten etter rier som har råtnet ned, eller etter rier som ble flyttet til annet sted når behovet for ria opphørte der den først ble bygget. Rieovnene kan forveksles med lusovner som kan være utbredt i samme områder.

I deler av Finland har riene vært i funksjon mye lenger enn i Skandinavia - helt opp til etter midten av 1900-tallet. Her er også derfor rieovnene utviklet videre i forhold til det gamle, tradisjonelle - spesielt av hensyn til å minimalisere brannrisikoen. Tufter etter tidligere rier vil derfor ha stor dokumentasjonsverdi også i større geografisk sammenheng.

Kombinasjonsbygninger

I skjæringspunktet mellom finnekulturens alderdommelige røykovnsteknologi og den moderne skorsteinsteknologien, har det på Finnskogen utviklet seg tekniske, bygningsmessige løsninger og bygningstyper som ikke eksisterer noen andre steder, og som derfor er helt unike i kulturhistorisk sammenheng. Det er utviklet bygningstyper som så vidt vi kjenner til, bare eksisterer her i hele verden. I dag eksisterer det 2-3 slike bygninger på norske Finnskogen. Ingen av disse er fredet eller har noen offisiell vernestatus. To av dem er restaurert av Gruetunet Museum, mens en tredje fremdeles står i dårlig stand.

Kulturminnene fra den skogsfinske kulturen sett i sammenheng med forslagene til endringer i lov om kulturminner

Vi ser svært positivt på forslaget om å endre grensen for automatisk fredning fram til 1650. For kulturminnene etter den skogsfinske kulturen i Sør-Norge vil det imidlertid være svært små sjanser for å finne kulturminner av kategorien bygninger eller bygningstufter fra tiden før 1650 i og med at de eldste bosettinger kom på denne tiden. Vi regner imidlertid med at denne flyttingen av tidsgrensen for automatisk fredete kulturminner vil skape en større, aktiv oppmerksomhet og status for svedjer (bråter) som kulturminner, og at dette vil kunne skape grunnlag for dialog og forskningsmessig tilnærming til denne kategorien av kulturminner.

I forslaget legges det opp til at bygninger yngre enn 1650 fortsatt skal være underlagt vedtaksfredning som i dagens system. Man kan regne med at alt av kulturminner fra den skogsfinske kulturen er fra tidsperioden etter 1650. Sett i sammenheng med arten av kulturminner, det begrensede antallet av disse og risikoen for at de kan fortsette å forsvinne upåaktet slik som hittil, gjør at vi ser behov for spesielt formulert hensyn til disse kulturminnene. Vi ser i hensynssammenheng store paralleller til samiske kulturminner. Allikevel vil en tidsmessig aldersgrense på 100 år for kulturminnene etter den skogsfinske kulturen i dag ikke dekke behovet for tilstrekkelig sikkerhet for disse kulturminnene. Det er i realiteten behov for en tematisk eller teknologisk grense uten tidsbegrensning - nemlig: **Bygninger med røykovnsteknologi fra den skogsfinske kulturen, samt ruiner og tufter etter disse, bør være automatisk fredet.** For bygninger i dårlig teknisk tilstand eller ruintilstand vil det ut fra dette kreves frigivelse av kulturminnet ved eventuelle ønsker om tilintetgjørelse. Dette vil sikre muligheten for en grundig behandling og stillingstagen i hvert enkelt tilfelle, og det vil sikre muligheten til dokumentasjon av de bygninger eller bygningsrester som tilintetgjøres.

Røykovnsteknologien innebærer et teknologisk kompleks som i de fleste tilfeller vil kunne fungere som en veldefinert avgrensning for de bygninger som omfattes av denne kategorien i Skandinavia. Det vil ikke være mulig å sikre en tilsvarende dekkende avgrensning med f.eks. en tidsmessig grense. En slik teknologisk grense vil omfatte de mest karakteristiske og mest verneverdige bygningene der Norge vil måtte ta sin del av ansvaret for å sikre vern av kulturminnene etter denne internasjonalt utbredte skogsfinske kulturen. Av kjente bygninger i dag vil det samlede antall av slik dreie seg om ca. 60-70 stykker.

I forslaget til endringer legges det opp til at det for bygninger fra perioden 1650 - 1850 innføres meldeplikt til kulturminneforvaltningen ved ønske om riving eller annen vesentlig endring. For bygninger rent allment støtter vi dette forslaget som prinsipp, men er av den oppfatning at grensen bør settes til 1900. Dermed faller det også sammen med den tidsgrense som generelt er brukt for SEFRAK-registreringen - noe som vil være gunstig for å kunne ha muligheten til å ajourføre denne registreringen.

Når det gjelder bygninger fra den skogsfinske kulturen i Norge representerer ikke 1850 noe naturlig skille for bygningenes verdi. Tvert imot var det en betydningsfull periode for bygging av røykstuer på 1860-tallet, og en stor del av de røykstuer som i dag eksisterer er bygget etter 1850. Disse er imidlertid ikke av mindre verdi enn de eldre bygningene ettersom tradisjonen for byggeteknikk og oppvarmingsteknologi fortsatt var den samme som gjennom flere hundre år tidligere. Dersom de eksisterende bygningene etter den skogsfinske kulturen som er yngre enn 1850 skal ha svakere vernestatus enn de fra før 1850, vil dette kunne føre til en legitimitet for

riving som dramatisk vil kunne redusere muligheten for å dokumentere og bevare bygninger med røykovnsteknologi. Det er bygd røykovnsbygninger på Finnskogen ihvertfall til 1930-tallet, muligens enda lenger. Flere røykovner i badstuer ble bygd i tradisjonell kunnskap så sent som under 2. verdenskrig, antakelig også senere, mens kunnskapsbasert vedlikehold av ovnene tilhørende denne teknologien har være utført antagelig helt opp i 1980-tallet, da også revitaliseringen av røykbadstuetradisjonen startet.

Selvfølgelig ville det også være ønskelig med muligheten til vern av andre, alderdommelige bygninger etter denne kulturen. Vi ser imidlertid at det vil være for problematisk å definere en entydig grense eller entydige kriterier for hva dette skulle omfatte. Problematikken og verne vurderingene for disse andre bygningene vil være mer fra sak til sak som i allmenn bygningsvernsammenheng.

De fleste røykovnsbygninger etter finnekulturen er i privat eie. Imidlertid er Statskog eier av flere finneboplasser bl.a. på Finnskogen. Statskog eier således noen av de mest verneverdige kulturmiljøene på Finnskogen. Likeens er Statskog eier av bl.a. en av de mest verneverdige 1700-talls røykbadstuene som eksisterer i dag. Denne badstua disponeres dessverre for tiden til lagerformål av teknisk utstyr o.l., og virksomheten i forbindelse med dette har allerede satt beklagelige spor på bygningens interiør. Vi ser på tillatelsen til denne type bruk fra Statskogs side som mangel på erkjennelse av verdien av den skogsfinske kulturens kulturminner. Dette er en situasjon som i en periode de siste 30 årene har resultert i at flere bygninger og hele bygningsmiljøer i Statskogs eie er tilintetgjort ved riving og brenning. Vi støtter fullt ut forslaget om ny § 22a som sikrer muligheten for departementet til å vedta forskrift om fredning av bygninger i statens eie. For kulturminnene fra den skogsfinske kulturen ser vi dette i sammenheng med at skogfinnene får status som nasjonal minoritet i Norge. Når staten gjennom ratifisering av minoritetskonvensjonen tar på seg en forpliktelse til bl.a. å fremme de vilkår som er nødvendig for å kunne bevare minoritetskulturens tradisjoner og kulturarv, vil det være helt uholdbart at statsetater gjennom sin eiendomsforvaltning ikke aktivt støtter opp disse målsettingene.

Vi støtter videre fullt ut forslaget om tinglysing av fredet eiendom. Uvitenheten eller sikkerheten omkring et kulturminnes vernestatus er erfaringsmessig et problem som fra tid til annen dukker opp (ved overdragelser, generasjonsskifte, administrative endringer osv.), og som skaper unødig risiko for kulturminnets overlevelse.

For Gruetunet Museum

Birger Nesholen
museumsbestyrer